

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ПЕРСОНАЛУ В УКРАЇНІ

Томков Н.О.,

*старший викладач кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного права юридичного факультету*

Пенітенціарної академії України

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5243-3786>

e-mail: tomkov1495@gmail.com

Томков Н.О. Правові підстави функціонування навчальних центрів професійної підготовки пенітенціарного персоналу в Україні.

Стаття присвячена становленню навчальних центрів, що здійснювали підготовку пенітенціарного персоналу України як центрів професійної підготовки пенітенціарного персоналу. Окреслено порядок і здійснення професійної підготовки кадрів пенітенціарної системи України в навчальних центрах Державної кримінально-виконавчої служби України. Виокремлено основні етапи розвитку навчальних центрів, що здійснювали професійну підготовку пенітенціарного персоналу України. Визначено правову основу виникнення, становлення і розвитку організації здійснення професійної підготовки пенітенціарного персоналу в навчальних центрах. Визначено правові підстави становлення Дніпровського центру підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Окреслено порядок і здійснення професійної підготовки кадрів пенітенціарної системи України в Дніпровському центрі підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Сформовано правові підстави становлення Білоцерківського центру підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Окреслено порядок і здійснення професійної підготовки кадрів пенітенціарної системи України в Білоцерківському центрі підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Охарактеризовано правові підстави становлення Хмельницького центру підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Окреслено порядок і здійснення професійної підготовки кадрів пенітенціарної системи України в Хмельницькому центрі підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Охарактеризовано основні досягнення здійснення освітнього процесу в навчальних центрах, що здійснювали підготовку пенітенціарного персоналу як центрів професійної підготовки пенітенціарного персоналу.

Ключові слова: Державна кримінально-виконавча служба України, персонал, пенітенціарна система, навчальний центр, особи рядового і начальницького складу, заклад освіти, професійна підготовка.

Tomkov N.O. Legal basis for the functioning of training centers for professional training of penitentiary personnel in Ukraine.

The article is devoted to the establishment of training centers that train penitentiary personnel of Ukraine as centers of penitentiary personnel professional training. The author outlines the procedure and implementation of professional training of personnel of the penitentiary system of Ukraine in the training centers of the State Criminal and Executive Service of Ukraine. The author identifies the main stages of development of training centers that provided professional training for penitentiary personnel in Ukraine. The legal basis for the emergence, formation and development of the organization of professional training of penitentiary personnel in training centers is determined. The legal basis for the establishment of the Dnipro Center for Advanced Training of Personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine is determined. The author outlines the procedure and implementation of professional training of penitentiary system personnel in the Dnipro Center for Advanced Training of

Personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine. The legal basis for the establishment of the Bila Tserkva Center for Advanced Training of Personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine is formed. The author outlines the procedure and implementation of professional training of personnel of the penitentiary system of Ukraine at the Bila Tserkva Center for Advanced Training of Personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine. The legal grounds for the establishment of the Khmelnytskyi Center for Advanced Training of Personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine are characterized. The procedure and implementation of professional training of personnel of the penitentiary system of Ukraine in the Khmelnytskyi Center for Advanced Training of Personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine is outlined. The author characterizes the main achievements of the educational process in the educational centers that train penitentiary personnel as centers for professional training of penitentiary personnel.

Key words: State Criminal and Executive Service of Ukraine, personnel, penitentiary system, training center, rank and command staff, education institution, professional training.

Постановка проблеми. Аналіз наукових досліджень організації і здійснення професійного навчання кадрів для пенітенціарної системи свідчить про те, що основна увага в них приділяється організації здійснення відомчої освіти в закладах вищої освіти. Проте, історія становлення і розвитку процесу здійснення професійного навчання кадрів для вітчизняної пенітенціарної системи вказує на те, що велику роль за цим напрямком було відведено навчальним центрам, що здійснювали професійну підготовку персоналу пенітенціарної системи України.

Організація професійного навчання для практичних працівників пенітенціарної системи є важливим напрямком діяльності Державної кримінально-виконавчої служби. Адже керівні документи пенітенціарної системи України визначають своїми окремими положеннями загальні засади розвитку співробітників в процесі їх службової діяльності. Тому, важливим є питання організації професійного навчання для практичних співробітників пенітенціарної системи України шляхом здійснення первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації персоналу. Відтак, важливо охарактеризувати історію становлення окремих видів професійної підготовки практичних співробітників Державної кримінально-виконавчої служби України. Також, окрему увагу слід приділити історії функціонування навчальних центрів в системі підготовки кадрів для пенітенціарної системи України, адже саме ними започатковано окреслені види професійної підготовки.

Стан опрацювання цієї проблематики. Окремі аспекти здійснення професійної підготовки пенітенціарного персоналу України досліджувалися в роботах відомих вітчизняних учених, серед яких праці Є.М. Бодюла, С.К. Гречанюка, О.А. Дуки, С.В. Зливка, В.В. Кареліна, О.Б. Пташинського, М.М. Сикала, О.О. Шкути та ін. Однак, незважаючи на значні наукові досягнення окреслених авторів за тематикою, пов'язаною із формуванням і розвитком професійної підготовки персоналу пенітенціарної системи України, виникає ряд питань щодо визначення місця навчальних центрів в історії становлення і розвитку здійснення професійного навчання персоналу пенітенціарної системи України. Свідченням цього є також обмежена кількість наукових досліджень функціонування навчальних центрів в системі закладів освіти пенітенціарної системи України.

Метою статті є дослідження генезису виникнення та розвитку порядку здійснення професійної підготовки персоналу пенітенціарної системи України в навчальних центрах Державної кримінально-виконавчої служби України.

Вклад основного матеріалу. Становлення підготовки фахівців для пенітенціарної системи розпочалося ще у 1977 році, коли на базі житлової зони виправно-трудова колонія № 5 УВТУ УВС Дніпропетровської області було створено Дніпродзержинську школу підготовки молодшого й середнього начальницького складу виправно-трудова установ (ВТУ) МВС УРСР, в якій здійснювалася початкова підготовка контролерів виправно-трудова колоній, слідчих ізоляторів, тюрем. У 1985 році «заклад перейменовано у навчальний центр УВТУ УВС Дніпропетровської області, який здійснював курсове навчання з початкової підготовки начальників загонів, інженерів з організації праці засуджених, старших майстрів і майстрів, начальницького та вільнонайманого складу виробничо-технічних і економічних служб, начальницького та вільнонайманого складу медичних служб, бійців загонів спеціального призначення установ виконання покарань, контролерів виправно-трудова колоній, слідчих ізоляторів. Також на базі цього центру підвищували кваліфікацію старші майстри та майстри, начальницький і вільнонайманий склад виробничо-технічних та економічних служб, лікарі-наркологи, позаштатні співробітники бойової та

службової підготовки, контролери виправно-трудоих колоній, слідчих ізоляторів. Крім того, у центрі проводились навчальні збори з бійцями загонів спеціального призначення, інженерами програмістами, черговими помічниками начальників слідчих ізоляторів» [1, с. 86-87].

Із 1985 р. почався новий етап розвитку школи, який відзначився перейменуванням останньої у Навчальний центр управління виправно-трудоих установ УВС Дніпропетровського облвиконкому і характеризувався збільшенням кількості категорій працівників системи виконання покарань, які направлялись на навчання.

Згодом, на базі вказаного Центру було утворено Дніпродзержинське училище професійної підготовки працівників установ по виконанню покарань Головного управління виконання покарань Міністерства внутрішніх справ України. У 1999 училище перейменовано у Дніпродзержинське училище професійної підготовки працівників органів та установ Державного департаменту України з питань виконання покарань. Наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 07.05.2007 № 104 Дніпродзержинське училище професійної підготовки працівників органів та установ Державного департаменту України з питань виконання покарань перейменовано в Дніпродзержинське училище професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України [2].

Відповідно до Закону України від 09.04.2015 року № 317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [3] та у зв'язку з перейменуванням деяких населених пунктів та об'єктів їх топоніміки, наказу Державної пенітенціарної служби України від 28.07.2016 року № 225/ОД-16 «Про внесення змін до Переліку найменувань органів, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів і навчальних закладів, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України» Дніпродзержинське училище професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України перейменовано на Дніпровське училище професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України [4].

Згодом, відповідно до наказу Міністерства юстиції України від 29 грудня 2016 року № 3906/5 «Про перейменування Дніпровського училища професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та затвердження його Статуту» навчальний заклад перейменовано на Дніпровський центр підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України [2].

За весь період існування навчального центру сформувалась єдина система підготовки кадрів для пенітенціарної системи, що передбачала постійне вдосконалення навчально-виховного процесу за рахунок впровадження нових ефективних форм і методів організації та ведення навчально-виховного процесу на основі сучасної педагогічної науки, передового досвіду роботи органів, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів. Загалом, на базі навчального центру протягом усього періоду його існування професійну підготовку пройшли майже 80 тисяч працівників пенітенціарної системи [2].

У 2021 році Дніпровський центр підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України реорганізовано шляхом його приєднання до Академії Державної пенітенціарної служби [5].

Процес реформування пенітенціарної системи після здобуття Україною незалежності підтримували міжнародні організації: Бюро розвитку і співробітництва Швейцарської Конфедерації та Міжнародний фонд «Відродження». Також здійснювалась співпраця з посольствами США та країн Європи. Так, у 1998–2002 роках на базі Білоцерківської виправної колонії управління Державного департаменту України з питань виконання покарань у місті Києві та Київській області (№ 35) було реалізовано спільний українсько-швейцарський проект «Установа-модель». [6, с. 31]. Проектом передбачалося створення умов для здійснення професійної підготовки працівників соціально-психологічної служби для установ виконання покарань.

На виконання умов зазначеного проекту, наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 18.12.1999 № 171 на базі Білоцерківського лікувально-трудоого профілакторію було створено Білоцерківський центр професійної підготовки працівників кримінально-виконавчої системи. Підготовка персоналу пенітенціарної системи у закладі освіти здійснювалась за такими видами: 1) первинна професійна підготовка; 2) підвищення кваліфікації; 3) первинна професійна підготовка персоналу уповноважених органів з питань пробації; 4) онлайн (дистанційне) навчання персоналу уповноважених органів з питань пробації [7, с. 114-115].

У 2021 році Білоцерківський центр підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України реорганізовано шляхом його приєднання до Академії Державної пенітенціарної служби [5]. За роки функціонування навчального професійну підготовку в його стінах пройшли понад 20 тисяч працівників Державної кримінально-виконавчої служби України [1, с. 86].

Становлення Хмельницького центру підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України розпочалося з 2002 року. Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2001 № 570-р. із сфери управління Міністерства оборони України до сфери управління Державного департаменту України з питань виконання покарань передано цілісний майновий комплекс військового містечка, на базі якого, згідно з наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 03.04.2002 № 87, створено Хмельницьке училище підвищення кваліфікації та перепідготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України з можливістю одночасного навчання і проживання 360 слухачів [8].

Із 2012 року у центрі розпочато навчання з первинної підготовки слухачів категорії молодших інспекторів відділів нагляду і безпеки. За період 2012-2013 років у центрі проводилось курсове навчання 2 категорій слухачів, а саме:

- молодших інспекторів відділів нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ ДПтС України (первинна професійна підготовка);
- молодших інспекторів відділів нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ ДПтС України (підвищення кваліфікації).

У 2014 році, урахуваючи те, що чисельність службових собак, які використовувались у кримінально-виконавчій службі, наблизилась до 1,6 тис. тварин і стала найбільшою серед силових структур держави, нагальною постала потреба щодо збільшення кількості відомчих працівників-кінологів зі службовими собаками, які пройшли відповідну професійну підготовку. Із 2014 року на базі центру розпочалось курсове навчання слухачів за кінологічним напрямком професійної підготовки [7, с. 119-120].

У 2021 році Хмельницький центр підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України реорганізовано шляхом його приєднання до Академії Державної пенітенціарної служби [5].

Виходячи із вищевикладеного, констатуємо, що у 2021 році, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від № 200-р Білоцерківський центр підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, Хмельницький центр підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, Дніпровський центр підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України реорганізовано шляхом їх приєднання до Академії Державної пенітенціарної служби як закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, що в свою чергу у 2023 році була перейменована у Пенітенціарну академію України (без втрати статусу закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання).

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок про те, що система підготовки кадрів для Державної кримінально-виконавчої служби України протягом усього періоду існування пройшла шлях від пошуку нових стратегічних шляхів свого розвитку до впровадження єдиної узгодженої системи відомчої освіти. Прагнення до оновлення освіти сприяло формуванню ідеї створення нових умов підготовки пенітенціарного персоналу України. Разом з цим, навчальні центри відіграли значну роль у становленні відомчої освіти, адже саме зазначені заклади освіти одні із перших започаткували порядок здійснення професійної підготовки вже наявного практичного персоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дука О.А. Здійснення професійної підготовки пенітенціарного персоналу у відомчих навчальних закладах Державної пенітенціарної служби України. *Юридична психологія та педагогіка*. 2014. № 1. С. 79–90.
2. Дніпровський центр підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Офіційний сайт. URL: <http://govua.in.ua/index.php/about-us/istoriya> (дата звернення 03.08.2023 р.).

3. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 09.04.2015 р. № 317-VIII: станом на 27 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text> (дата звернення: 19.03.2024).
4. Про внесення змін до Переліку найменувань органів, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів і навчальних закладів, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України: наказ Державної пенітенціарної служби України від 28.07.2016 № 225/ОД-16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0225838-16#Text> (дата звернення 19.03.2024).
5. Про реорганізацію деяких закладів освіти, що належать до сфери управління Міністерства юстиції: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.03.2021 р. № 200-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/200-2021-p#Text> (дата звернення: 19.03.2024).
6. Удосконалення фахової підготовки співробітників Державної кримінально-виконавчої служби: *збірник матеріалів навчально-методичного семінару*. Київ: ДДУ ПВП, 2005. 88 с.
7. Аніщенко В.О. Теоретичні і методичні засади ступеневої професійної підготовки офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України: *дис. ... д-ра пед. наук*. Хмельницький, 2020. 515 с.
8. Хмельницький центр підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Офіційний сайт. URL: <http://govua.in.ua/index.php/about-us/istoriya> (дата звернення 03.11.2019 р.).